

Це ж нею дихав і сміявся світ,
Це ж їй молились зграї лебедіні.
Їй, що вродилась у прибережній піні
І що міцніша за міцний граніт [2, 222].

Про безмежну владу богині кохання мовиться в сонеті «Ні, зорянице, золотом і рубіном». Кохання – найкоштовніша цінність, поет говорить «Ще того персня майстер не зробив, / Щоб був тебе достойним, і – єдиним» [2, 222]. Так само і краса не потребує жодних прикрас – «Не треба шат золотокосим Фринам, / Щоб сивий суд чоло своє схилив» [2, 222]. Не дивно, що Паріс відмовився від мудрості і корони заради кохання.

Античність – важлива складова поетичного світу М.Рильського. Саме в античній культурі поет знаходить важливі для нього поняття рівноваги, краси і правди.

Список використаних джерел

1. Таран Л. Неокласики М.Зеров і М.Рильський / Л.Таран // Сучасність . – 1995. – №2. – С. 107-116.
2. Рильський М. Зібрання творів у двадцяти томах / М.Рильський. – Т. 1. – К: Наукова думка, 1986. – 535 с.
3. Новиченко Л. Поетичний світ Максима Рильського (1910-1941) / Л.Новиченко. – К.: Наукова думка, 1980. – 407 с.
4. Зеров М. Твори: у 2 т. / М.Зеров – К., 1990. – Т. 2. – 601с.
5. Лавріненко Ю. Внесок М.Т.Рильського у справу зближення української поезії з досягненнями мистецтва слова Західної Європи / Ю.Лавріненко // Народна творчість та етнографія. – 2000. – №2-3. – С.90-94.
6. Таран Л. Стило і молот: Роздуми над монографією Л.Новиченка “Поетичний світ М.Рильського”. Книга друга: 1941-1964 / Л.Таран // Вітчизна. – №3-4. – С. 135-139.
7. Талалай Л. Уроки Максима Рильського / Л.Талалай // Березіль. – 2001. – №5-6. – С. 162-171.
8. Крижанівський С.А. Максим Рильський. П'ятдесят років творчої діяльності / С.А. Крижанівський. – К: Державне видавництво художньої літератури, 1960. – 237 с.

Summary. Antique motives are investigated in early lyrics by M.Rylskyi. Attention is paid to aesthetical forms and stylistic peculiarities. Characteristic traits of poet's image creation are distinguished.

Key words: antiquity, image, motive.

УДК 821.161.2:821.161.1].091

П.І. Боднарчук

ВЛАДА ЯК АНТИУТОПІЧНИЙ ВИЯВ РЕАЛЬНОСТІ ЗА ТВОРАМИ «ПРОРОК» В. ВИННИЧЕНКА ТА «ВИНАХІД ВАЛЬСА» В. НАБОКОВА

У статті досліджується антиутопія героїв п'єс («Пророк» В. Винниченка та «Винахід Вальса» В. Набокова) та їх прагнення до необмеженої влади.

Ключові слова: антиутопія, образ, інтерпретація, трансформація

У літературі тема людської особистості, що брала на себе нездійсненне завдання змінити світ, не нова. Упродовж багатьох років до неї зверталися європейські класики.

У своїх працях утопісти-філософи різних епох, намагалися дати еталон досконало вивченого суспільства, починаючи від Т. Мора і Т. Кампанелли й закінчуючи безумними планами марксистів, фашистів усяких націй – як більшовиків-ленінців, так і нацистів та інших таких же експериментаторів. «В ХХ столітті центр пророцтва та віри переходить на особистість, яка виступає суб'єктом трагедії» [3, 174]. Звідси і своєрідне бачення Пророка й земної людини, що йтиме за омріяним «месією». До святих зараховувалися новітні «месії», які заманювали знедолених і страждених людей своїми маніакальними ідеями.

Болісно і з розчаруванням шукав свій моральний та естетичний ідеал Володимир Винниченко протягом усього життя. І, врешті, остання п'єса Володимира Винниченка «Пророк» – про те, як трагічно в модернізованому суспільстві складається доля нового Месії, який намагається

проповідувати найширшим масам «всеспасенну, всецілющу любов». Тому слушно підкреслила Л. Онишкевич: «...як у першій своїй п'єсі «Дизгармонії», так і в останній, «Пророці», Винниченко заторкав справу гармонії між особистим і громадським життям, між теорією і практикою, між особистими ідеями, вірою та загальним добром і порядком» [2, 195].

Головний герой драми Амар вирішив узяти на себе складну роль новоявленого Месії – духовного, морального й фізичного лікаря потомленого людства. Спостерігається тут і уподібнення пророка до Христа (як і Христос, почав творити чудеса і проповідувати після тридцяти років). Заявивши про себе як про посланця Бога, Амар провідує серед людей і братерство, обіцяє з'єднати розбиту чварами й негараздами людську родину, ввести її в «загублений рай». Виступи пророка цілком щирі. Ця щирість і безпосередність у поєднанні з чудодійством захоплюють масу, роблять її фанатичною, сліпою і самозреченою у вірі в новоявленого месію, котрий справді вирішив ошчасливити людство, повернути його на праведність і любов. І все ж на переломному плані у Володимира Винниченка доля і трагічний фінал людини, яка насмілилася взяти на себе роль намісника Бога на землі, місію перепрограмування усталених суспільних норм співжиття. Амар, який хоч і володіє незвичайними можливостями, все ж залишається людиною котрій властиві почуття гніву, амбіційності врешті, тілесних пристрастей. Самі взаємини з Кет розвіюють міф про божественне призначення Амара: тілесне тут взяло гору над духовним – як наслідок, втрата своїх незвичайних здібностей. Що супроводжуються цілком усвідомленим обманом людей, засліплених вірою в нього як месію. Залежність від володарів світу цього, яким для маніпулювання свідомістю мас необхідна псевдорелігія, віра у велику еру амар'янства, ставить перед Амаром вимоги залишитись у пам'яті мільйонів обурених людей посланцем Бога: псевдопророк в ім'я збереження віри в нього вибирає смерть, оманливу своєю псевдокрасивістю – владарям-технокатам потрібна державна релігія, яка поставить на коліна і весь світ («християнство схилить голову, трухлявий Ватикан буде повалений»), визначить на землі спадкоємців пророка, збереже на майбутнє витворений міф. Таким чином, пророк, що «розчинившись у людях, – перестає бути пророком». Залишає людську суб'єктивну, вигідну правду – ту правду, що одним залишить владу, блага, розкоші, інших – утішить.

На високому інтелектуалізмі п'єси «Пророк» наголошує Михайло Кудрявцев, підкреслюючи художнє осягнення в творі найсуттєвіших суспільно-політичних та філософських проблем ХХ століття. П'єса «Пророк», як вважає М. Кудрявцев, «це своєрідна драма-притча про блукання людини у лабіринтах земного буття, про її трагічні помилки у духовно-моральному виборі, у пошуках соціально-етичних гармоній, суспільних і моральних ідеалів» [1, 2].

Отже, Володимир Винниченко розмірковував над тим, як виникають релігії й чи владна людина – хай і найбагатша й водночас найталановитіша, тобто, дуже самовпевнена, «вільна» – взяти на себе таку місію: створити релігію, прагнути дорівнятися до Бога. І якою логікою може в цій ситуації керується людина, які засоби здатна використовувати.

Схожі погляди та переконання простежуються і у російського письменника В. Набокова, а особливо у його творі «Винахід Вальса».

«Винахід Вальса» – п'єса не про диктатуру як таку, а про владу як уявлення маленької людини, і можливим втіленням цього уявлення є реальність.

Набоков переносить своїх героїв у вигадану країну. Країна, яку тероризує Вальс у багатьох деталях дуже схожа на Європу 30-х років. Заглиблюючись у характер головного героя п'єси В. Набокова Вальса, можна сказати, що зображуючи цього героя автор намагався в його обличчі показати ту кількість людей, які прагнуть до влади, самі не розуміючи, що це таке. Це зображення мрій самотнього, нікчемного бідолахи, якому вже набридло життя волоцюги і він прагнув до більшого, до розкоші, які йому лише снилися, до багатства, якого він ніколи не мав, до слави, якої прагнуть усі. Маючи апарат, або як називав його Вальс «телемор», страшної сили, герой міг би його продати за досить великі гроші, проте він прагне більшого – щастя для усього світу. Він хоче створити новий світ, в якому не буде насильства, зла, війн чи розбрату. Проте Вальс не розуміє, що своєю поведінкою він все це і спричинює. Вальс прагне до ідеального світу, так само як і Амар в «Пророці» Володимира Винниченка. Говорячи про ідеальне, Вальс сам не розуміє до кінця суть цього ідеального. Говорячи про роззброєння цілого світу, він нагадує Амарове пророцтво, що могло би привести людей до миру на землі без війн, насильства і терору. Проте Амар та Вальс не дивляться правді у вічі.

Драматичні твори В. Набокова і В. Винниченка об'єднує тема всесвітнього панування, до якого, хоч і ненадовго, наблизилися Амар і Вальс.

Авантюрно-пригодницька фабула обох п'єс тримає глядача в напрузі. Цей жанр В. Винниченка і В. Набокова синтезовано не лише з науково-фантастичною та філософською драмою ідей, він має у них і деякі ознаки символістської драми. Герої, колізії, ситуації часто набувають, окрім безпосереднього значення, певного узагальненого сенсу, що допускає й стимулює ширші чи непрямі асоціації.

В. Винниченко і В. Набоков створюють майже фізично відчутні образи, здавалося б, абстрактного уявлення – образ ідеї, оснащеної військово-технічними засобами. Російський драматург проводить пряму аналогію між потенційною небезпекою фанатичної ідеї й небезпечною зброєю.

Твори В. Винниченка і В. Набокова певною мірою тяжіють до «синекдохічного типу» (коли крупним планом відтворюється якийсь невеликий фрагмент світових подій, а решта «подається» як більш-менш розроблене тло і «просторова перспектива»). Безпосередньо на сцені розкриваються долі невеликої групи людей, але вони нерозривно пов'язані з позасценічною дією-процесом, із конфліктом, що відбувається у масштабі людства. У творах українського та російського митців герої виступають з різних позицій, надаючи можливість читачам або глядачам робити висновки самим.

В. Винниченко та В. Набоков, послугуючись жанром антиутопії, прагнули застерегти: основна загроза, яка підстерігає світ, полягає в тому, що люди віддають своє життя на відкуп ідеям. «Пророк» В. Винниченка та «Винахід Вальса» В. Набокова – це антиутопії-метафори, що відбивають скептицизм драматургів щодо революційного шляху та ілюзорних сподівань, пов'язаних із «золотим віком».

Антиутопічність цієї ситуації пророцтва полягає у тому, що в Амарі виявилось достатньо духовної сили, щоб нав'язати людям власні ідеальні прагнення, але він об'єктивно не зміг протистояти дійсності, яка спростувала його вчення як недієздатне з точки зору позитивного перетворення. В образі Амарі можна простежити антиутопічне співвіднесення його діяльності на початку – в образі істинного пророка відлунює його кінцеве перетворення на псевдопророка, і у фіналі твору – в образі звичайної людини, якою стає Амар, коли позбувається сили, міститься нереалізована можливість його буття як справжнього провісника.

Загибель моральних цінностей, як ознака категорії антиутопічного, має своєрідне втілення у п'єсі В. Винниченка у вигляді ідеологічної поразки при спробі необдуманого їх впровадження, отже йдеться не про загибель тих цінностей, які намагався проповідувати Амар, тому що вони завжди були актуальні як ідеальний зразок, як напрям, в якому повинно було би рухатися людство, а про моральне знищення самого пророка, як носія цих цінностей, який виявився нездатним узгодити їх з життям.

Антиутопічність образу Амарі, що полягає у руйнації утопічних ідей, у нездатності співвіднести власні можливості із своїми намірами та передбачити наслідки своїх дій, поєднується з трагедійними мотивами, оскільки пророк виявляється нездатним виконувати свою роль, яка для нього є головним покликанням у житті, і він усвідомлює свої помилки, які вже не здатний виправити.

«Винахід Вальса» В. Набокова та «Пророк» В. Винниченка – це проблемні твори, або, як називав їх український письменник, драми «з тезою», тобто твори, де центр уваги переноситься з конфлікту як такого на проблему, що стоїть за ним, значною мірою трансформовану в експресіоністичний гротеск. Мета такої форми полягає у наочно-експресивній демонстрації заданої авторської ідеї, авторської філософської побудови – у даному разі, особливо у Винниченка, надзвичайно полемічної, в душі антиутопії.

Список використаних джерел

1. Кудрявцев М. Драма В. Винниченка «Пророк» як соціально-етична пересторога / М. Кудрявцев // Українська мова і література в школі – 2000. – Число 14 (174) – С.1-3.
2. Онишкевич Л. «Пророк» – остання драма Володимира Винниченка / Л. Онишкевич. – Едмонтон, Альберта, Канада, 1973. – 320 с.
3. Танюк Л. До проблеми української «пророчої» п'єси / Л. Танюк // Березіль. – 1992. – №2. – С.174-177.

Summary. In the article defining anti-utopian discourse of the plays («Propher» by V. Vynnychenko and «Val's invention» by V. Nabokov) and aspire to the power.

Key words: anti-utopian, character, interpretation, transformation